

گزارشی از یازدهمین اجلاس شورای بین‌الدولی برای برنامه اطلاع‌رسانی عمومی^۱

میترا تابش^۲

یازدهمین اجلاس شورای بین‌الدولی برای برنامه اطلاع‌رسانی عمومی در روزهای دوم و سوم دسامبر سال ۱۹۹۶ در فرانسه برگزار شد. از ۳۶ کشور عضو شورا، ۳۴ کشور از جمله ایران و همچنین برخی از سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان بین‌المللی کار^۳، سازمان توسعه صنعتی ملل متحد^۴ (یونیدو)، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی^۵، انجمن بین‌المللی کتابداران دانشگاه‌های صنعتی^۶، فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و مؤسسه‌های کتابداری (ایفلا)، فدراسیون بین‌المللی اطلاع‌رسانی و دکومانتاسیون (فید)، شورای بین‌المللی آرشیوها^۷، شورای بین‌المللی اطلاع‌رسانی علمی و فنی^۸ و انجمن بین‌المللی آرشیوهای مواد صوتی و دیداری - شنیداری^۹ در آن شرکت داشتند.

1. Report of 11 th Intergovernmental Council for General Information Programme

۲. کارشناس کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

3. International Labour Organization (ILO)

4. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)

5. International Atomic Energy Agency (IAEA)

6. International Association of Technical University Libraries (IATUL)

7. International Council on Archives (ICA)

8. International Council for Scientific and Technical Information (ICSTI)

9. International Association of Sound and Audio -Visual Archives (IASA)

پس از خوشامدگویی معاون بخش ارتباطات، اطلاعات و انفورماتیک (سی آی آی)، انتخابات شورا انجام شد. سپس متمام دستورکار به تصویب رسید و به دنبال آن سخنرانان مدعو به بررسی مسائل مهم در زمینه برنامه اطلاع‌رسانی عمومی پرداختند.

اولین سخنران از کشور بلژیک به بحث درباره تأثیر جهانی فن‌آوری‌های جدید اطلاع‌رسانی و ارتباطات از دیدگاه اجتماعی پرداخت و بر این نکته تأکید کرد که دنیای غیرمادی رقومی نه تنها در آموزش، علم و فرهنگ، بلکه در تمام ابعاد اجتماعی کار و زندگی و حتی در دوردست‌ترین نقاط، تحولی بنیادی ایجاد خواهد کرد. وی از به‌کارگیری بخش عمومی در برابر بخش خصوصی در بازار به منظور جلوگیری از تسلط نیروهای نامطلوب بر بازار حمایت کرد.

در سخنرانی دوم از کشور بورکینافاسو با موضوع "اینترنت: ابزاری برای پیشرفت"^۱، به این نکته اشاره شد که فن‌آوری‌های جدید اطلاع‌رسانی و ارتباطات به انزوای کشورهای در حال توسعه پایان خواهد داد و با تقویت دموکراسی و ایجاد توازن بیشتر میان جنوب و شمال و ایجاد شرایط بهتر برای سرمایه‌گذاری، پیشرفت مستمر امکان‌پذیر خواهد شد. سخنران بر این اعتقاد بود که پیشرفت فن‌آوری، به علت کاهش روزافزون نیاز مالی، برای فقیرترین کشورها نیز میسر خواهد شد.

سخنران سوم از امریکا نیز به بحث در مورد اطلاعات شخصی و میراث معنوی در جامعه اطلاعاتی پرداخت. وی به دوگانگی موجود میان امکانات حفاظت از اطلاعات شخصی و دارای حق مؤلف با استفاده از نرم‌افزار مناسب از یک سو و مشکلات حفظ اطلاعات موجود در شبکه‌هایی که در دسترس عموم قرار دارند از سوی دیگر اشاره کرد و توجه همگان را به تلاش‌های جاری سازمان جهانی مالکیت معنوی (ویپو)^۲ که در حال بررسی اعطای حق مؤلف به محتوای پایگاه‌های اطلاعاتی است، معطوف کرد.

در بررسی‌یی که پس از پایان سخنرانی توسط نمایندگان انجام شد، از یونسکو خواسته شد تا روند پیشرفت مربوط به تأثیر اجتماعی فن‌آوری‌های جدید اطلاع‌رسانی و ارتباطات را زیر نظر داشته باشد و راه‌کارهای مقطعی را به منظور تجزیه و تحلیل بهتر پدیده، عملی کند. همچنین پیشنهاد شد که شورای برنامه اطلاع‌رسانی عمومی، فعالیت‌هایی را به منظور جلب توجه تصمیم‌گیرندگان نسبت به مسائل مطرح شده گسترش دهد.

1. Sector of Communication, Information and Informatics (CII)

2. World Intellectual Property Organization (WIPO)

عدم توازن در قابلیت دسترسی عموم به موضوع‌های مختلف از دیگر مسائل مطرح شده بود. در حالی که موضوع‌های تاریخی، فلسفی و ادبی و به‌ویژه آثار کلاسیک و تاریخی به میزان قابل توجهی در دسترس عموم قرار دارند، اکثر اطلاعات اقتصادی و فنی، تحت حفاظت قرار دارند و به این ترتیب به راحتی در دسترس نیستند.

در بخش مروری بر فعالیت‌های جاری و اختیارات جدید برنامه اطلاع‌رسانی عمومی، سرپرست بخش اطلاعات و انفورماتیک^۱ به ارائه مطالبی در زمینه فعالیت‌های جاری برنامه و ورود به عصر سایبر^۲ پرداخت. در ادامه، نمونه اولیه وب‌سایت^۳ جدید بخش ارتباطات، اطلاعات و انفورماتیک (سی.آی.آی) با نام «وب جهانی»^۴ معرفی شد که در برگرفته طرح‌های گوناگونی است که در چارچوب برنامه اطلاع‌رسانی عمومی به مرحله اجرا در آمده است.

سیس، چند تن از نمایندگان بر اهمیت نرم‌افزار سی.دی.اس. آی سیس^۵ تأکید کردند و خواهان گسترش بیشتر نرم‌افزار (نسخه تحت ویندوز)^۶ و افزایش کاربرد و آموزش آن به‌خصوص در آمریکای لاتین و اروپای شرقی شدند. همچنین بر اهمیت برنامه اطلاع‌رسانی عمومی و اطلاع‌رسانی منظم در زمینه فعالیت‌های مهم آن تأکید شد.

نماینده ژاپن نیز اجزای موفقیت‌آمیز پروژه SISNAP را، که به بررسی زیرساخت اطلاع‌رسانی در آسیا و اقیانوسیه می‌پردازد، و نتایج حاصل از آن از جمله تهیه گزارش‌های ملی و سازماندهی کنفرانس منطقه‌ای با عنوان «اطلاع‌رسانی برای پیشرفت»^۷ که در سپتامبر ۱۹۹۷ در ژاپن برگزار شد، به اطلاع عموم رساند. در ادامه، بر اهمیت شبکه‌های اطلاع‌رسانی منطقه‌ای از جمله INFOLAC (در آمریکای لاتین و حوزه کارائیب) و حمایت مهمتر از آن و تقویت وب‌سایت یونسکو و اجرای برنامه حافظه جهانی^۸ تأکید شد.

تعدادی از نمایندگان عقیده داشتند که یونسکو لزوماً نباید ادامه دهنده طرح‌های موفق باشد. بلکه باید به معرفی پروژه‌های جدید اقدام کند و طرح‌های موفق را به کشورهای عضو و مناطق مختلف جهان واگذار نماید. ضمن اینکه نتایج چنین طرح‌هایی در دسترس عموم قرار گیرد. چندین نماینده نیز برای همکاری‌های داوطلبانه مستقیم و غیرمستقیم با برنامه اطلاع‌رسانی

1. Information and informatics division

2. Cyber Era

3. Website

4. World Web

5. CDS/ISIS

6. Windows version

7. Information for development

8. Memory of the World Programme

عمومی اعلام آمادگی کردند. نماینده ژاپن به وجوه سپرده‌ای اشاره کرد که با استفاده از آن، اجلاس برنامه‌ریزی منطقه‌ای در بانکوک به منظور تقویت برنامه آموزش و تربیتی کتابداران و دیگر متخصصان اطلاع‌رسانی در آسیا و اقیانوسیه اجرا می‌شود. نماینده کانادا نیز اعلام کرد که آرشیوها و کتابخانه ملی کانادا آماده بررسی امکانات سازماندهی تبادل نظر با متخصصان در مورد ضوابط استانداردهای اطلاع‌رسانی الکترونیکی هستند. نماینده اتریش، ایجاد ساختار سازمانی جدید مرکز بین‌المللی اطلاعات برای واژه‌شناسی^۱ را به اطلاع شورا رساند. این مرکز توسط یونسکو تأسیس شده است که بر نقش مهم واژه‌شناسی در زمینه اطلاع‌رسانی و ارتباطات تأکید دارد و در حال حاضر منابع مالی آن توسط دولت اتریش تأمین می‌شود.

برای تعیین اختیارات جدید و برنامه‌ای عملی، موارد زیر توسط نمایندگان مطرح شد:

الف) تأکید اصلی باید بر ایجاد توازن مناسب بین اطلاع‌رسانی سنتی و نوین باشد. با وجود این که سایبر فضا^۲ از امکانات جست‌وجو و دسترسی اساسی و توانایی‌های زیادی برخوردار است، اما هرگز نمی‌تواند جایگزین دنیای اسناد سنتی شود. سایبر فضا با اسناد سنتی تضادی ندارد بلکه این دو مکمل یکدیگرند و در حالی که ما هنوز هم در محیط اطلاع‌رسانی دوگانه زندگی می‌کنیم، اطلاع‌رسانی قیاسی^۳ و رقومی باید در کنار یکدیگر باشند و برنامه اطلاع‌رسانی عمومی و فعالیت‌های آن باید منعکس‌کننده این حقایق باشند.

ب) در برنامه جدید باید بر این نکته تأکید شود که کتابخانه‌ها و آرشیوها همچنان ستون‌های برنامه اطلاع‌رسانی عمومی را تشکیل می‌دهند، اما در نقش آنها در پیوند فن‌آوری‌های اطلاع‌رسانی نوین و سنتی نباید مبالغه کرد. در این میان برنامه اطلاع‌رسانی عمومی نقش مهم تقویت زیربنای اولیه (مانند سیاست‌های ملی اطلاع‌رسانی و وضع قوانین مناسب برای کتابخانه‌ها و آرشیوها از جمله حفاظت از حقوق خصوصی) را برعهده دارد.

ج) براهمیت زیاد تبدیل قیاسی به رقومی تأکید شد. البته برنامه‌های انتخابی رقومی کردن، منابع انسانی هنگفتی را می‌طلبد که این امر نمایانگر امکانات عصر سایبر برای ایجاد شغل‌های آرام و بی‌دغدغه و هوشمند است.

د) چندین نماینده خواستار ایجاد و اشاعه ضوابط، استانداردها و ارائه بهترین راه برای رقومی کردن به خصوص برای کشورهای کوچک و در حال توسعه بودند. همچنین نمایندگان

1. International Information Center for Terminology (INFOTERM)

2. Cyberspace

3. analogue

نگرانی خود را در مورد حفاظت از اسناد الکترونیکی از جمله اسناد موجود در شبکه اینترنت، اعلام کردند.

ه) توجه خاصی به حفاظت از اطلاعات، آزادی دسترسی به اطلاعات در همه اشکال و استفاده قانونی از آن، ادامه کمک برنامه اطلاع‌رسانی عمومی به کشورهای عضو در گسترش سیاست‌های ملی اطلاع‌رسانی، زیر ساختارهای اطلاع‌رسانی و وضع قوانین مناسب برای کتابخانه‌ها و آرشیوها و گردآوری داده‌های آماری مربوط از دیگر موضوع‌های مورد اشاره بود. (و) نمایندگان از دبیرخانه خواستند تا با استفاده از تجربه طرح‌های آزمایشی در مورد فن‌آوری‌های جدید اطلاع‌رسانی و ارتباطات، به ترتیب مربیان و کاربران برای فن‌آوری‌های جدید مبادرت ورزد.

ز) در حالی که فعالیت‌های متنوعی در بخش خصوصی و دیگر سازمان‌های بین‌الدولی مانند اتحادیه اروپا صورت می‌گیرد، یونسکو باید با توجه به امکانات مالی خود به مشاهده، بررسی و به کارگیری آنها و همچنین اشاعه تجارب خود به خصوص در کشورهای در حال توسعه اقدام کند. (ح) بسیاری از نمایندگان بر نقش مهم برنامه حافظه جهانی برای افزایش آگاهی نسبت به خطری که میراث مکتوب بشر را تهدید می‌کند، تأکید کردند. مسئله اساسی، حفاظت و دسترسی به اسنادی است که در فهرست حافظه جهانی ثبت شده‌اند. در حالی که اشکال دیگر انتشارات الکترونیکی باید به بخش خصوصی واگذار شوند. به منظور ایجاد انگیزه در به وجود آوردن تولیداتی قابل توجه از این دست، می‌توان جایزه‌ای به این امر اختصاص داد و علاوه بر این، جهت‌گیری‌های جدید برنامه حافظه جهانی باید در چارچوب کمیته بین‌المللی مشورتی برای برنامه حافظه جهانی مورد بحث قرار گیرد.

ط) به منظور افزایش دانش کارشناسی، برنامه اطلاع‌رسانی عمومی باید همکاری با سازمان‌های غیردولتی مربوط و همچنین همکاری در میان بخش‌های مختلف یونسکو را بهبود بخشد.

ی) مکرراً تأکید شد که برنامه اطلاع‌رسانی عمومی باید فعالیت‌های خود برای کم کردن فاصله میان فقرا و ثروتمندان جامعه اطلاعاتی را ادامه دهد و به این ترتیب فعالیت‌های مربوط به زمینه‌های سنتی اطلاعات را حفظ کند. بنابراین، اختیارات جدید جایگزین اختیارات قدیمی نمی‌شود بلکه همان اختیارات گذشته بسط و گسترش می‌یابد.

در پایان، دبیرخانه در پاسخ به مسائل مطرح شده اعلام کرد که نسخه تحت ویندوز نرم‌افزار سی.دی.اس.آی سیس در اوایل سال ۹۷ در دسترس عموم قرار خواهد گرفت و در مورد مسائل

مربوط به حق مؤلف نیز، دبیرخانه خاطرنشان کرد که یونسکو باید توسعه راه کار خود بر طبق اختیارات و نیازهای کاربران کشورهای عضو را ادامه دهد.

متمم‌های دستور کار نیز به شرح زیر به تصویب رسیدند:

۱. حفاظت از آرشیوهای یونسکو: رئیس کمیته مرکزی یونسکو، وضعیت متزلزل آرشیوهای سازمان را برای شورا تشریح کرد و از کشورهای عضو خواست تا از تلاش برای حفاظت از موجودی خود که بخشی از برنامه حافظه جهانی نیز هست، حمایت کنند. همچنین پیشنهاد شد که خدمات آرشیو یونسکو استاندارد شود تا به عنوان الگو عمل کند. یک نماینده نیز از شورا خواست تا نقشی فعال تر در ایجاد خدمات اطلاع‌رسانی نوین درون سازمانی و دسترسی پیوسته^۱ به اطلاعات یونسکو برای کشورهای عضو ایفا نماید.

۲. پیمان اطلاع‌رسانی جهانی^۲: نماینده فدراسیون بین‌المللی اطلاع‌رسانی و دکوماناسیون (فید) به معرفی این پیمان پرداخت. این پیمان به امضای سازمان‌های بین‌الدولی علاقه‌مند و سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی برای افزایش اهمیت مسائل اطلاع‌رسانی رسیده است. نماینده فید در ادامه از بخش ارتباطات، اطلاعات و انفورماتیک (سی.آی.آی) خواست تا نماینده‌ای را برای حضور در برنامه آینده این پیمان، اعزام کند.

۳. برنامه جدید جهانی برای کتابخانه‌ها: رئیس شورا به عنوان نماینده مصر، پیشنهاد اجرای این برنامه را براساس برنامه ملی مصر با عنوان "مطالعه برای همه"^۳ ارائه داد. این برنامه با هدف تقویت کتابخانه‌های عمومی از جمله کتابخانه‌های شهری، روستایی و منطقه‌ای با استفاده از ابتکارات و سرمایه ملی اجرا می‌شود. در مصر، صدها کتابخانه براساس این برنامه تأسیس شده و میلیون‌ها جلد کتاب ارزان قیمت (در تابستان امسال، ۱۸ میلیون) به فروش رسیده است. در حمایت از این پیشنهاد، اعضای شورا پیشنهاد دادند تا طرحی، با توجه به برنامه‌های موجود حمایت از کتابخانه، با همکاری ایفلا برنامه‌ریزی شود و با همکاری نزدیک با دیگر بخش‌های یونسکو از گسترش عادات مطالعه حمایت شود.

۳. برنامه تقویت دفاتر منطقه‌ای: براساس سیاست تمرکززدایی یونسکو، باید دفعات منطقه‌ای به خصوص در بخش ارتباطات، اطلاعات و انفورماتیک و برنامه اطلاع‌رسانی عمومی تقویت شوند. البته این برنامه در حال حاضر، تنها تا حدی که نیاز به بودجه اضافی

1. online

2. Global Information Alliance

3. Reading for All

نداشته باشد، قابل اجراست. برای تقویت حضور برنامه اطلاع‌رسانی عمومی در کشورهای عضو، تأسیس کمیته‌های ملی برای این برنامه و تقویت کمیته‌های موجود پیشنهاد شد.

۴. برنامه و بودجه برای سال ۱۹۹۸-۹۹: بودجه و پیشنهادهای شورا باید نمایانگر اختیارات گسترش یافته برنامه اطلاع‌رسانی عمومی باشد و در برنامه‌ریزی، اصل پیش از تولید باید برای ایجاد انگیزه استوار باشد.

۵. کتابخانه اسکندریه: نماینده مصر، پیشرفت کار ساختمان کتابخانه اسکندریه را به اطلاع حضار رساند. انتظار می‌رود که ساختمان کتابخانه تا پایان سال ۹۸ به اتمام برسد. نماینده مصر از کشورهای عضو خواست تا در تکمیل این طرح، که هزینه آن بیش از ۲۰۰ میلیون دلار تخمین زده می‌شود، همکاری کنند.

۶. استفاده از کاغذ بادوام^۱: نماینده کانادا، بیانیه‌ای مبنی بر استفاده از کاغذ بادوام، که قرار است در بیست‌ونهمین اجلاس کنفرانس عمومی مطرح شود، ارائه داد و از شورا خواست تا از این اقدام حمایت کند. در متنی که قرار است برای تصویب به کنفرانس عمومی تسلیم شود، از کشورهای عضو خواسته شده است تا از استفاده از کاغذ بادوام در کشور خود حمایت کرده و آن را گسترش دهند. این بیانیه، دبیر کل را به حصول اطمینان از چاپ اسناد یونسکو بر روی کاغذ بادوام و صدور بیانیه‌ای در این باره فراخوانده است و از دبیرخانه خواسته شده است تا هزینه مالی استفاده از این نوع کاغذ را ارزیابی کند.

۷. اهمیت نوار مغناطیسی: نماینده اتریش با اشاره به توقف تولید یکی از تولیدکنندگان عمده نوار مغناطیسی و فروش بخش نوار مغناطیسی یک شرکت دیگر، اهمیت روزافزون این نوع نوار برای ایمنی اسناد الکترونیکی و دیداری - شنیداری را با توجه به فن‌آوری‌های نوین خاطر نشان کرد. وی از شورا خواست تا به این هشدار جدی توجه کرده و اقدامی مناسب به عمل آورد.

یادداشتها

۱. برای اطلاعات بیشتر به گیلوری، عباس "کاربرد نرم‌افزار سی.دی.اس. آی‌سیس در توسعه نظام مدیریتی کتابخانه"، فصلنامه کتاب دوره پنجم، شماره اول و دوم (بهار و تابستان ۱۳۷۲)، ص ۱۱۷-۱۳۴ مراجعه کنید.